

СНЕЖАНА ТОШЕВА, СРБИЈА И
БРИТАНИЈА – КУЛТУРНИ ДОДИРИ
ПОЧЕТКОМ XX ВЕКА

Историографски дуго занемаривани, културне везе, утицаји и додири остваривани између развијенијих европских средина и Србије, онедавно су у жижи домаће стручне јавности. Томе је допринела и боља комуникација наше научне средине са светским центрима, као и откриће нових, дуго недоступних архивских извора и докумената из приватних заоставштина. Захваљујући предузимљивим посленицима културно-историјских дисциплина, последњих година су омасовљена истраживања плодова тих веза у обухватнијем историјском раздобљу. Нарочито је порасло интересовање за културне додире остварене током последњих сто година. Међу таквим еманципаторским подухватима, издваја се монографија мр Снежане Тошеве *Србија и Британија – културни додири почетком XX века*, приређена у склопу истоимене изложбе у Галерији науке и технике САНУ, 2007. године.

Монографија је подељена на више функционалних поглавља, која фактографски и аналитички знатно обогаћују слику о новијим културним релацијама између Британаца и Срба. У уводном поглављу, ауторка указује на штетне стереотипе који су вековима оптерећивали односе двеју нација и култура. Издваја 1906. годину као преломну за рестаурацију прекинутих дипломатских контаката, када се у Британији знатно променила слика о Србији. Касније ратно савезништво додатно је учврстило новоуспостављене везе, надграђиване и повезивањем обичних грађана.

Резултате свог темељитог истраживања Тошева у даљем излагању развија кроз две основне целине. У првој приказује и вреднује различите области у којима се културна сарадња испољила, а у другој ставља нагласак на архитектуру и урбанизам. У поглављу *Британци о Србији* ауторка рекапитулира утиске које су о Србији износили британски новинари, путописци, историчари, дипломате и културни прегаоци. Откривајући британској јавности непознату земљу

на раскрсници Истока и Запада, „доприносили су, као први амбасадори и посредници, упознавању и приближавању два народа“ (стр. 15). У следећем поглављу актуализован је допринос британских лекара, болничара, хуманитараца, новинара и инжењера који су током ратних страдања помагали српској војсци и народу. У таквим мисијама, које су, поред хуманитарног, имале и политичко-пропагандни ефекат, издвојило се неколико Британки, пре свих, Елси Инглис (1864–1917), велика добротворка и активисткиња покрета за еманципацију жена. У поглављу *Школовање, избеглице, гостопримство...* евоциран је статус српске омладине и интелигенције прихваћене у Британији током Првог светског рата.

Међунационални културни додир, потпуније приказани у наредном сегменту монографије, били су пресудно детерминисани ентузијазмом и иницијативом појединаца. Угледни српски теолози, научници, есејисти, новинари, уметници и државници, стекли су високо образовање у Британији и неговали плодне контакте са њеном интелектуалном елитом. Поглавље

посвећено архитектури и урбанизму има егземпљаран историографски значај. Први пут у нашој научној литератури, српско-британске градитељске везе презентују се целовито. Предуго занемариване, ауторкиним излагањем стичу потребан легитимитет и историографску експликацију. Наводећи афирмативне описе Београда на страницама британских часописа, ауторка издваја и архитектонски корпус српског наступа на Балканској изложби у Лондону 1907. године. У даљем излагању помиње српске стручњаке који су се школовали или усавршавали на британским студијама грађевине и архитектуре.

У области урбанизма истакнута је улога Френсиса Харфорда Макензија у уобличавању европског Београда, описана генеза насеља Енглезовац и Котеж Неимар, као и Енглеске инжењерске колоније у Звечану. Поменути су и најважнији хотели, кафане и улице назване по британским градовима и угледним личностима. Анализирани су и објекти настали у Србији под непосредним утицајем британске нововековне и савремене архитектуре – виле, резиденције, палате и др. У том сегменту, највише простора дато је британским инспирацијама арх. Григорија Самојлова током његовог рада за породицу Теокаревић. Делатност британског архитекте Хуга Маклура у међуратном Београду такође је обухваћена излагањем. Изнета су и нова запажања о архитектури Белог двора на Дедињу, као и о британским уметничким предилекцијама кнеза Павла Карађорђевића. О згради Британске амбасадe (1927) у Београду изнети су нови историјски подаци. Поменута је и Ботаничка башта „Јевремовац“, јер је њен стаклени павиљон био инспирисан британским стакленим изложбеним палатама из друге половине деветнаестог века. Приказано је и неколико зграда болничко-хуманитарне намене у Београду, Нишу, Сремској Каменици, као и нишко војно гробље Британског Комонвелта. Издвојене су и улоге арх. Јосифа Михајловића и инж. Костантина Станковића.

Овом прегледном и садржајном монографијом (што важи и за изложбу), Снежана Тошева је употпунила досадашњи историографски рад на темама из архитектуре и урбанизма, проширујући своја тежишта и на поље међукултурних додир. Њеним подухватом у великој мери је афирмисана активност Музеја науке технике, а међународно заинтересована публика вишеструко је анимирана. Раније предузети компаративни напори у осветљавању српско-руских, српско-чешких и српско-француских архитектонских веза овим прилогом су знатно обогаћени, што важи и за шири корпус студија британске културе у Србији.